

כנס יצרנים בעמק יזרעאל ענף החלב בשלושה עשורים

רחל ברושק

רחל ברושק היא ללא ספק אחד מהאנשים המקצועיים ביותר בענף והיא מלווה את הרפת הישראלית למעלה משלושה עשורים ונחשבת למומחית בעל שם בתחומה. כיום, לאחר שפרשה מעבודתה ככלכלנית התאחדות חקלאי ישראל, היא עובדת בהתאחדות מגדלי הבקר כפרוייקטורית בנושאים כלכליים. לכן דבריה בכנס היצרנים בעמק יזרעאל חשובים במיוחד, בטח בתקופה זו. ברושק "מה שהיה, הוא לא מה שיהיה והענף עובר ויעבור שינויים דרמטיים". אביתר דותן אמר בכנס "השלמנו את העתירה לבג"צ בנושא יבוא החמאה"

לסקירה היסטורית של ענף החלב לאורך זמן, יש טעם ועניין, במידה וניתן ללמוד ממנה גם ביחס לעתיד. במהלך כל שלושת העשורים האחרונים, ענף החלב נוהל על ידי תכנון מרכזי, כאשר זה כולל כל העת את מרכיבי התכנון העיקריים:

- קביעת כמות החלב המיוצרת ומי מייצר אותה
- קביעה של מחיר החלב הגולמי למחלבות
- פיקוח מחירים לצרכן – חלקי ברמות שונות במהלך התקופה
- אמצעים בידי מועצת החלב לבצע ויסות – גם עונתי וגם הקשור לכשלי שוק אפשריים.
- שליטה על כמויות היבוא של מוצרי חלב ורכיבי חלב – לא על ידי סגירה של השוק, אלא באמצעים של מכסות יבוא פטור ממכס וכדומה.

בתחום היקפי היצור

בהנחה כי אלו משקפים בענף מתוכנן את הביקושים לחלב המקומי, הרי שיצור החלב גדל מאז שנת 1989 ב-74% (מ-890 מיל' ליטר בשנת 1989 לכ-1.5 מיליארד ליטר בשנת 2018). זהו קצב גידול שנתי ממוצע של 1.9%. קצב גידול האוכלוסייה בישראל בשנים אלו היה גבוה יותר, ועמד על 2.4%, והמשמעות היא ירידה ברמת הצריכה לנפש

יצור החלב גדל מאז
שנת 1989 ב-74%
(מ-890 מיל' ליטר
בשנת 1989 לכ-1.5
מיליארד ליטר בשנת
2018) זהו קצב גידול
שנתי ממוצע של 1.9%

כנס היצרנים בצל חוסר וודאות

קראוס לקראת סיום תפקידה

גם מיכל קראוס, מנכ"לית מועצת החלב נתנה סקירה על הענף ודברה על סיכום 2019 יבוא חמאה, מכסות 2020, מדיניות תשלום וכליוי. נושאים אלו ואחרים, ראו כתבת שער עם קראוס לרגל סיום תפקידה. החקלאים בקרוב גם ללא לחם ויביא לכך שאלפי משפחות חקלאים ייזרקו לרחוב בגלל החלטה פקידותית...". ראיון עם מיכל קראוס, בהמשך הגיליון

של חלב מיצור מקומי. יש לציין, כי מרבית הפער חל בשנים 1995 עד 2007. ייחוס היצור לאוכלוסייה, מצביע על פער של כ-23 ליטר לנפש בשנה, ומעט מעל מחציתו היווה היבוא (המחושב בשווה ערך לחלב הגולמי).

שינויים מבניים

תהליך ריכוזיות היצור לא פסח גם על ענף החלב בישראל - כפי שחל על החקלאות כולה וכן על משקי חלב אחרים בעולם. כלומר - היות הענף מתוכנן לא מנע את הקטנת מספר הרפתנים והרפתות. כך, ממעל 1,400 רפתות בשנת 1989, נותרו 740 בשנת 2018, ויחידת היצור הממוצעת גדלה במקביל מכ-760 אלפי ליטר בתחילת התקופה לכ-2.1 מיליון ליטר לרפת ממוצעת בשנת 2018.

רכיבי החלב

מדידת תכולת רכיבי השומן והחלבון בחלב הגולמי החלה בתחילת שנות התשעים, אז גובשה גם נוסחת התשלום המעודדת גידול שלהם. אכן, במאמץ משולב - ממשקי וגינטי, רמת השומן הממוצעת גדלה ב-19% ושל החלבון ב-13%. לשיפור מתמשך זה שני היבטים - האחד קשור לקביעת רמת המכסה השנתית על פי הביקושים המתורגמים לחלב גולמי על פי תכולות שני הרכיבים, והשני קשור ליעילות יצור המוצרים הסופיים לצרכן (לכל יח' מוצר סופי נדרשת כיום כמות נמוכה יותר של חלב גולמי).

מחירי החלב הגולמי

בחינה של התפתחות המחירים במהלך תקופה ארוכה, מחייבת היוון שלהם על פי מדד המחירים לצרכן. לאחר פעולת ההיוון, נראה כי מחיר החלב הריאלי ירד מ-2.91 שקל/ליטר ל-2.02 שקל/ליטר - ירידה ריאלית מצטברת של 30% שהם קרוב ל-90 אג' /ליטר. רצף מחירים זה, איננו

כולל השוואה של רמת רכיבי החלב אשר כשלעצמם תורמים לירידה ריאלית משמעותית נוספת.

השוואת הירידה הריאלית במחירי החלב ליצרנים (כאמור 30%) לשינוי שחל בתקופה מקבילה במדד התשומות של ענפי החי (11.5%), משארה יתרה במיחסת להתייעלות רב שנתית של העדר הארצי בגובה של כמעט 22%. בחינת רצף מחירי החלב הגולמי ברמה אחידה של רכיבי חלב, התאפשרה משנת 1997 בלבד (22 שנים). המחשה של השפעת הרכיבים בתקופה זו, מצביעה על ירידה במחיר החלב הריאלי של 4% ובתוספת השפעת השינוי בתכולת הרכיבים - 13% - שהם למעשה השינוי האמיתי בעלות חומר הגלם למחלבות.

מחירים לצרכן

אמנם חלק ניכר ממוצרי החלב נמצאים בפיקוח מחירים של המדינה, אולם השוואת השינוי ברמת המחירים לצרכן עם מחיר החלב הגולמי, מראה על עלייה ריאלית במחירי החלב לצרכנים לעומת הירידה הריאלית במחירי החלב הגולמי. חלק מההסבר נעוץ כנראה בשינויים שחלו בהרכב סל הצריכה - סל מגוון יותר ומשקל גבוה יותר למוצרים היקרים. אולם, מעבר לכך - ההוצאות שמעבר לחלב הגולמי עלו בשיעורים ניכרים לעומת המחיר בו סופק החלב הגולמי. נתונים אלו חשובים לכל דיון ציבורי הממוקד במחירי החלב לצרכנים וגובהם ביחס למדינות אחרות.

העתיד אינו מבשר טובות. בורושק

סיכום

הרפת הישראלית הגיעה להישגים מקצועיים מרשימים בזכות היות הענף מתוכנן ונשען על מערכות תומכות מקצועיות ברמה הארצית, כגון - ספר העדר, הטיפוח, החקלאית ועוד. כל זה אפשרי לגודל העדר הישראלי כל עוד הענף יציב יחסית. מנגד, הרמה המקצועית הגבוהה של הרפתנים בישראל מאפשרת אימוץ ממשקים אותם מציע הדרג המקצועי - דבר שאיננו בהכרח נחלתם של משקי חלב אחרים בעולם להם תנאי גידול פרות מיטיביים. יחד עם זאת, הרוח הכלכלית הנושבת בישראל של השנים האחרונות, ויחס המדינה למגזר היצרני בכלל, לחקלאות ולענף החלב, איננו מבשר טובות. לכן, על הענף, על התשתית הארגונית הקיימת והמוצלחת שלו, להיות מוכן לשינויים דרמטיים בסביבת העבודה בשנים הבאות. ▲

רוצה לאמור - מה שהיה - הוא לא מה שיהיה!

אביתר דותן "תקופה רבת אירועים ומשברים לא רק בענף אלא בכל החקלאות"

אביתר דותן, מנכ"ל התאחדות המגדלי הבקר יסיים את תפקידו בסוף חודש יוני 2020 ובכנס היצרנים בעמק, הרגיש חופשי יותר לדבר על מצבו העדכני של הענף "השלמנו את העתירה לבג"צ בנושא פתיחת יבוא החמאה. זה אירוע מאוד אסטרטגי ההולך להשפיע על הענף בצורה דרמטית. הסיפור של מי יהיה שר האוצר ושר החקלאות, זה הדבר המעניין. בכל מקרה ביטול התכנון לא יקרה כי פשוט למדינה אין כסף לממן את זה. לכן אנחנו נשארים בעולם מתוכנן תוך ניסיון לשחוק אותנו כלכלית. יש רק דרך אחת והיא, הסכם והסדרה חדשה והאופציה היחידה וכמובן להתאחד כולנו למען מטרה זו וללכת ביחד, מאוחדים. הריבון יודע לעשות רפורמה בלעדיו וזה הכי גרוע, רפורמה בהסכם זה אומנות הויתורים הפנימיים ואם הענף לא יידע להתחבר ולהתאגד ולהיות ביחד, אין אופציה אחרת. רק ביחד כולם! עלינו לקבל את המוסדות שמייצגים את הענף. בסופו של יום, אף אחד לא הביא אלטרנטיבה או חלופה כלשהיא להסכם עם הממשלה, אם לא נלך ביחד נמצא את עצמנו בסוף השנה בענף אחר לגמרי. אין לי ספק שיהיה הסכם עד סוף השנה, השאלה איזה וכמה הוא יהיה לטובתנו או לרעתנו". באשר לשפכים אמר דותן "גם בנושא זה אנחנו שוקלים ללכת לבג"צ, לקחנו משרד עורכי דין גדול שהגיש הצעה ורעיון חדש. אך בגלל בג"צ החמאה העסק קצת נדחה. בעתיד הקרוב הצעת הבג"צ תבוא לדיון בהתאחדות ואם נחשוב שיש סיכוי טוב, נעתור לבג"צ".

אורה קשה

הכנס נערך בצל האוירה הקשה השוררת בענף וחוסר הוודאות לגבי העתיד. במהלך הכנס חתמו הרפתנים על מכתב לממשלת ישראל ובו הם מביעים את התנגדותם מפתחת יבוא חמאה בלתי מבוקר. מאז הכנס הוגשה עתירה של התאחדות מגדלי הבקר ומועצת החלב כנגד צו שר האוצר המאשר יבוא חמאה. בין השאר נכתב "ברורה לנו הכוונה האמיתית של ההחלטה, לגרום לקריסת משק החלב ולהפוך אותו לשוק חופשי... כך שמי שמייבא היום חמאה ללא בקרה, ישאיר את החקלאים בקרוב גם ללא לחם ויביא לכך שאלפי משפחות חקלאים יזרקו לרחוב בגלל החלטה פקידותית...".

השוואת מחיר חלב גולמי לחו"ל

מחיר חלב גולמי בישראל גבוה מזה של החלב הגולמי בשווקים מערביים. בהשוואה למחיר החלב של האיחוד האירופי במהלך 30 השנים האחרונות - הרי שבשני העשורים הראשונים המחירים בארץ ובחו"ל דומים (לעיתים גבוהים ולעיתים נמוכים), ואילו בעשור האחרון פער המחירים הולך וגדל ומגיע ללמעלה מ-30% בשנת 2018. ההסברים לכך רבים ובחלקם חיצוניים לענף, כדוגמת שער החליפין המייצג שקל ישראלי חזק במיוחד ולאורך זמן. יחד עם זאת, יש לציין ביחס להשוואה את ההיבטים הבאים:

- חלק מהרפתות בישראל מייצר חלב בעלות דומה ואף נמוכה מזו של המחיר האירופי.
- פער המחירים הוא אמנם חלק מאיום היבוא בפניו הענף עומד.
- השוואת המחירים של המוצרים הסחירים המוגמרים המגיעים לישראל כיבוא, מצביעים על ייחוס מחיר חלב גולמי מפלה. כלומר - חלק של החלב הגולמי בעלות המור המיובא, בהכרח נמוך ממחיר החלב האירופי או המדינתי המוצעה.
- מעבר לפערי המע"מ במחירי המוצרים המוגמרים, גם אם הרפתות הישראליות יספקו חלב גולמי במחיר האירופי, עדיין יתקיים איום יבוא משמעותי, וזאת בשל פערי עלויות של התעשייה בארץ לעומת התעשייה בחו"ל.